

7767

Dialekt- och folkminnesarkivet

Uppsala

7767

DALARNA

Mora (Bonäs)

29/10 1934

Eriksson, Rombo Filip, 1934

Svar på ULMA:s frågelista M 82 Matordning och
bordsseder

34 bl.4:o

L.L.

Exc.S.Bj.

7767

1

Landsmålsarkivets frågelista M 82.

Matordning och bordsseder.

1. Matordning.

Dalarna.

Mora.

Rombo F. Eriksson

Ink. 29/1054.

1. Beteckning för "måltid": mål, mål. Ä i fosst mälä i fo i dag itta, det här är ~~min~~ första måltiden jag får i dag. Mätmål, måltid = ett mål mat. Umm int du alld tjäff-tem o di, så ska du wita, att ä i sienäst mätmälä du a i mägäm, om du inte håller häften [tigar], så ska du weta, att du [spru] har din rista måltid i magen, säger man när man är mycket arg, och hotar en person till livet.

Ex-i du nu, så du werrhä baid mäl-millo, häv i dig nu [ät nu duktigt] så att du klarar dig till nästa måltid. Ann i lësä krippär, ann dug-int baid millo mälom, han är liksom barnen, han orkar

mätmäl,
bet. 1

ULMA 7767. Rombo F. Eriksson. 1934

DAL. MORÅ

Frågl. M 82

9. inte vara utan mat mellan måltiderna.

Jät nu, så du ^{uo}verrka baid et-mals, ät nu så du orkar vara utan till nästa måltid. Nu fo-dont öst ut på nassnd, nu får du inte någonting (någon mat) på länge.

till
prop.,
bet. 2 d

9. Betäckningar för olika måltider, vilka avse måltidens kvalitet eller kvantitet:

Faungghorst, fånghost = dålig, mager måltid.

Faunggjätä, fångmat = dålig måltid. Ann sir-änt lésä ann ädd aft. liva vid faunggjätä alla saina tid, han ser ut som om

han levat av fångmat i all sin tid = om en mager, eländigt skinn torr person.

Büsmäl, büsmäl = god och kraftig måltid = mycket mat och god mat. Men nu fikk du di allt iett rikkti büsmäl, men nu fikk du i alla fall ett riktigt "skrovmäl".

ULMA 7767. Rombo F. Eriksson. 1934

DAL. MORA
Fgl. M 82

3. Quödjätä, god mat, god måltid. Blakht
quödjätä fo- nt ann wenn dag nesst wuoss.
sådan god mat får man inte varje dag
hos oss.

3. Beteckning för "tid för måltid" saknas i
Bonäs. Man säger: I tyttjä ä ädd sku fa
wa i tide te fo no jätä snart, jag tycker
det börjar bli på tiden att få litet mat
snart. Men något egentligt uttryck för den
tiden ha vi icke.

i prep.
bet. 4
be

4. Beteckning för "tid mellan två mål": mäl-
millo, baid mäl millo, se. ovan!

5. Beteckning för "litet mellanmål, avsett att
stillta den värsta hungern": lidalmiddag,
lilla middag. I warrd så unggrou, så i
warrd tuundjen te ta mi litä lidalmiddag,
jag blev så hungrig så jag blev tvungen att
ta mig litet mat, t. ex. en smörgås och en

4 kall potatis och en strömming, varav den lilla middagen vanligen bestod. Att dricka mjölk eller dylikt mellan målen räknades dock inte som "liten middag."

Beteckning för "äta litet mellan måltiderna":

tugg litä, tugga litet. Baid mi mes i tuggä litä, vänta på mig medan jag äter litet.

Ta si iëna tuggu, ta sig en tugga = äta litet. Ä i mig best du tar di iëna tuggu inno da fa, det är nog bäst att du tar dig en tugga innan du går. (far).

6. De gamla minnas den tid, då inga som helst regelbundna måltider förekommo, inte bara under nödår, utan även annars, t. o. m. även under arbete, man åt då, när man ansåg att man hade bäst gatt om tid, eller der ann verkhä-d-nt baid lainggä, när man inte längre orkade vara utan

5. mat. När man inte var i något strängare arbete åt man litet när som helst, den ene då och den andre då, inga bestämda tider varken morgon, middag och kväll, såvida man inte hade barn som gick i skolan, för då måste man ju ha någon mat i ordning till middagen, efteråt äto gårdsfolket. Att hålla något egentligt bordsskick var aldrig vanligt under dagens lopp, däremot var det vanligt att kvällsmåltiden (gröten) intogs samtidigt av samtliga familjemedlemmar. Vid de övriga måltiderna äto karlarna först, sittande vid bordet, kvinnorna äto senare, vid bordet eller var som helst i rummet. Det var heller inte vanligt [och är det icke heller än i dag] att gårdsfolket åt samtidigt som en främmande person som blev bjuden

ULMA 7767. Rombo F. Eriksson. 1934
DAL. MORA
Frgl. M 82

6. på mat. Den främmande fick sitta ensam vid bordet, medan familjemedlemmarna sutto och sågo på, de äto sedan efter den främmande.

7. Måltider vintertid: Morgon, morgonmålet. Tiden för detta mål varierade efter som förhållandena voro för tillfället. Måltid: Wätuwélindjen, vattvälling, av kornmjöl och vatten, till denna ät man vanligen strämning och bröd, eller smör och bröd. Middag, middagsmålet, äts ingen bestämd tid, vanligen i 12-tiden, det berodde på huru tidigt man ät morgonmålet, middagsmålet intogs vanligen i förhållande till den tiden, förresten mycket olika i olika familjer. Middagsmålet bestod, kan man säga, med något undantag, till vardags av potatis och sill eller

7 strömming, till söndags av kokade ärter
eller potatis tillsammans med ett kött-
eller fläskben, samt kärötter. Denna rätt
kallades flötvattna. Aftuwal, aftonvard,
intogs mellan kl. 4 och 5. ibland även ti-
digare. Denna måltid bestod vanligen
av liver, lämningar från middagsmå-
let, potatis, stekt på glöd åts till över-
bliven, kall strömming och bröd. Man
brukade även koka pannvelling, pann-
velling av den från morgonen överbliv-
na vattvelling, se. f.ö. svaret på prä-
gelistan "Mattlagning" där "knubbdupp" be-
handlas omständligt.

Kvellsmåla, kvällsmålet, intogs icke på någon
bestämd tid, det berodde på om kvinnorna ha-
de någon hemsöjll eller handarbete för sig. Vo-
ro kvinnorna upptagna av arbete kunde männen

flötvattna
aftonward

8 få vänta tills sent på kvällen innan de fingo någon kvällsmat. Kvällsmålet bestod i regel av gröt, kokad av vatten och kornmjöl, men ibland även av strömming och potatis.

Detta var som sagt de vanligaste måltiderna, men man hade ju ibland tillgång till bättre mat, korngrjusgröt och fläsk till middag, potatis uppstekt i fläsk till afturnat, man hade ibland också hulö till middag, ärtor, potatis och kålrätter. Men dessa bättre måltider gälla icke som regel, de förekommo av gammalt mera sällan, voro i en del familjer sällsynta t. o. m. som söndagsmat. Strömming eller sill och potatis var den gängse kosten.

8. Sommartiden förändrades matordningen till en del på grund därav, att man då inte hade så god tillgång till mjölk som

9 man hade på vintern. Man for ju upp till
fäbodarna med kreaturen. Men man brukade
först ställa i ordning ett fullt stamm-
fat minn Elietstjyr, ett fullt stamfat
med tjock- eller tätmjölk. Det gick cirka
40 liter mjölk i ett sådant fat, och denna
mjölk användes under sommaren till mat
i olika former. På morgonen bröt man
bröd i tjockmjölken och åt stjyrsullu i stäl-
let för vattvällingen. Dem blandad- äut
Elietstjyrå minn watten ä säpåd-ō ä ätå
jätå, man blandade ut tjockmjölken med
vatten och söp det till maten, och åt den
till gröt. Var man ute på åkern på arbete,
så brukade man ha med sig tjockmjölk
i en flaska, man bröt då bröd i den och
ät middag på så sätt. Tjockmjölken hade
alltså en mycket allsidig användning. För öv-

suppa
st. v. - sv. v.

10 rigt voro måltiderna sammartid i stort sett
lika med vintertidens. Tiderna varierades
dock under olika arbeten. Under höbärg-
ningen äts första målet redan kl. 3 på mor-
gonen, man skulle ut på pass doddje, och
passa dagen. Man åt då ett mellanmål
även på förmiddagen, det blev för lång tid
att vänta till middagen. Tiden för kvälls-
målet intagande bestämdes helt av vad ar-
bete man hade för händer, i alla fall efter
arbetets slut, och ofta arbetade man vid skör-
de tid till kl. 10 e. m. Detta bestod även
sammartid av gröt, äts till tjockmjölk eller
om man hade färsk mjölk, till denna. Svag-
dricka användes också till grötväta, likaså
surt lingonmos, uppblandat med vatten.

9. Beteckning för "kosthåll, matordning" sak-
nas i Bonäs. Man säger att dem add p.o

pass
v., bet. la

11 däli minn nögu jäta, de hade det dåligt ställt med kothället, men någon särskild beteckning härför ha vi icke.

Beteckning för "vardagsmat": wennasjäta, vardagsmat; för "söndagsmat": sunnasjäta, söndagsmat. Söndagsmaten skilde sig från vardagsmaten näst ifråga om middagsmålet, ty då fick man flöt watt-nä, se ovan. De övriga måltiderna voro i stort sett lika med vardagens.

För den främmande som skulle få mat, satte man givetvis fram de bästa litarna, och det fanns väl ingen av gårdspolket som ens tänkte att röra vid den maten. Den-na "hedersmat" har dock ingen särskild beteckning. Man brukade säga åt barnen när de ville ta en smaklit: ni fö-id-nt färä minn dö så pötjä sku a, vi får inte röra

19. det som "folk" ska ha, (med "folk" menas
i sådant sammanhang detsamma som
'främmande'.)

10. Säul, sovel. Med säul avses först och
främst smör, mesmör och ost. Jamm
so smott umm säulä nu så, vi har
så ont om sovel nu så. Men mjölk kan
också räknas som sovel, grötsäulä, gröt-
sovel. J ädd sku kuok ienn gröt, men
i a så dåli grötsäul, så i tuor-nt att i
wälä mi, jag skulle koka [en] gröt, men
jag har så dåligt grötsovel [hon hade t.
ex. bara svagdricka eller vatten och lingon-
mos] så jag tror inte att jag bryr mig
om det. Med sovel menas alltså inte bara
det som ätes till bröd utan även till gröt.
Büdsäulä, fåbosovel, all den avkastning från
ladugården som man får från fåbodarna

DAL. MORA
Fröj. M 82
ULMA 7767. Rombo F. Eriksson. 1934

utom mjälken. I anse färd på myötje
i säulä för budom i dag, vi har fått
 både mjälk och sovel från fäbodarna.
Pärsaulä, "potatis-sovel." Tillreddes av mo-
 sad potatis tillsatt med vatten med flott i.
 Man skar sönder fär- eller gettelg i små bitar
 och stekte dem i panna. Flattet därav blan-
 dades med vatten som fick koka upp i pan-
 nan, sedan slog man detta i grytan med
 potatisen och blandade ihop det hela. Man
 åt sedan detta potatismos till bröd i stället
 för smör.

Säulbytta, ~~sovelbytta~~, bytta av trä, i vilken sovelbytta
 man förvarade smör, messmör eller ost.

Lowlig = säulon har behandlats i svaret på
 prägelistan "Matlagning". Ordet "sovla" abef.
 Andra beteckningar för "sovel" saknas.
 Sammanfattande benämning för "all mat

14 som ej är sovel: jätä, mat. Gusslon, guds-
lån. (Jamm-int iett jätägusslon i äuse,
vi har inte en matbit i huset.)

gudslån

Beteckning för att "äta endast ett slags
mat". (antingen enbart sovel eller enbart
bröd) möla, möla.

11. Beteckning för att "äta grundligt av enkla.
re rätt för att en följande rätt måtte förslä
bättre": sträj-unnä, strö under. Det var
två gummor som resonerade om huru
mycket drängarna äto när de hade nå-
gon sådan. Den ena av gummorna yt-
rade då: Du ska djära lesä ig, du ska
sträj-unnä a dem, du skall göra liksom
jag, du skall strö under åt dem. Men
den andra gumman tycktes inte ha för-
stätt vad som avsågs därmed, hon tyckte
att drängarna äto så mycket gröt, men

strö under

att hon skulle låta dem tugga fossot, tugga först det begrep hon inte. Men hon tänkte att hon kanske skulle strö under sädor som åt kreaturen. Q tuo ä strägd ienn sädnävä üpi skäle ä se elld o üpi grötn dar, men do fikk o a kwär senn gröt, hon tog en näve sädor och strödde i skålen och sedan hällde hon i gröten där, men då fick hon ha kvar sin gröt. Att äta smörgås efter gröten kallades ta fessst grötn, att fästa gröten. I ska ta mi ienn göskitä ä fessst grötn minn, jag skall äta en smörgås och fästa gröten med, (så att den inte kommer upp igen.)

12. Mäsekk, matsäck. Samma betydelse som i riksspråket. Sun fo mäliēdo te livä üpö mäsekk so laindj, man får bli malleka spälleda av att leva av matsäck så länge. I vid mat

fästa v.

^{ieunn}
~~Jenn~~ wihukost, en veckokost = matsäck
 för en vecka. } ~~Jenn wihukost~~ bröd wa
säkhs nissthakar, en veckokost bröd var
 6 nissthakar bröd. 2 veckokoster: 20 töllept,
 12 hakor bröd.

kost

m., bet.

1 b

De olika tillfällen, vid vilka folket här måste
 leva på matsäck: vid handelsfärder, vid
 förhörning, vid häblog, vid lövtäckt, men
 då hade man också vanligen en get eller
 två med sig, under valning av kor eller
 hästar.

Beteckning för "utrusta med matsäck": nissta.
 I morgo äddom i sku nisst-äv kärä
böti räisä, i morgon skulle vi utrusta kor-
 arna för deras resa till skogen. Däri inbe-
 greps icke endast att utrusta med matsäck,
 utan även utrusta med kläder, kör- och
 handverktyg. Lät-i = samma betydelse, lägga i

17 nödvändig mat och redskap för en längre eller kortare resa. Lät-i litä i böin, lägga i litet mat i ^{säcken} skinnbögen, för en eller flera dagar. Duan-i mäsekk, utrusta med matsäck.

lät-i

18. Beteckning för "mat, lämplig att ha till matsäck" saknas i Bonäs, det är endast bröd som har särskild beteckning, nisthäka.

När morfar skulle ner till sjön för att repa lör, och det var tider när det var ont om bröd, så kokade hon gröt (såvida det inte fanns någon kvar sedan föregående kväll) slog den i en skål, lät den svalna, samt stekte några strömmingar och lade dessa ovanpå den kalla gröten. Man skar sedan skivor av gröten eller åt den med sked, samt nöj med fingrarna en lit av strömmingen och åt, utav bröd. Hade man bröd

18 beräknade man en kaka pr. dag med smör
eller potatismos till. Var och en lade i till
matsäck det man hade att lägga i. Vid
vallning medtog vallhjonet mjölk i en
flaska av trä gäddelflascka, smör och mes-
smör i gäddkallesstjä.

gäddelkarl-
äske

14. Matsäcken förvarades olika vid olika tillfällen.
vid handelsfärder och förhörningar förvarades
den i spannem, spannen, ^{oval} käturund till för-
men av vikna bräder med kryptigt lock. I
denna brukade man lägga ner bullar av
rågmjöl, kallades spannbullu. Även om man
annars mycket sällan hade bullar i huset. b
så nog brukade man baka och lägga i
spannbullar i spann åt par när han skulle b
ut på en resa. Matsäck innehållande mat
för endast ett mål, middag, brukade man för-
vara i ett knyte av lämpligt tygstycke, kallades

14 masekk-knåitä, matsäckknüte. Matsäck
för en vecka som man skulle bära på ryg-
gen förvarades i böim, bögen = skinsäcken.
Spannarnas storlek varierade, man hade
vanligen flera stycken, anpassade efter
så mycket man skulle förvara i dem för
längre eller kortare resor. I spannen för-
varades också brännvinsflaska, brännvins-
flaskan, liksom av trä.

15. När man tog en helt liten matsäck
med sig i fickan sade man: i tar ienn
litä nidi pikko, jag tar en liten smör-
gås i fickan.

16. Det förekom ofta förr, och förekommer
än i dag i fåbodarna, att man bärar i
hög en ball av nylöjt ost och ger direkt ^ugr
handen åt barn som kommer in. Denna
ball av ost kallas juuostmaus, ostmus. Kam

beten m.

→ ost-
mus

20 inn ska du fo wuosstumause, kom in ska du på ostmus.

17. Beteckning för "särskilt god matbit, hemförd av den, som varit på resa": lanntull, obs. bestod av finare kulle eller kringla av vetemjöl, ansågs som en läckerhet. När kaffet blev infört hade de hemkommande vanligen litet kaffe med sig, kallades lanntkaffi.

Ätligt kan också räknas marknasepple, marknadsäpplen, och marknashullan, marknads-kulle, vetekringla.

II. Bordseder.

18. Beteckning för "bordsbön": buörsböne, bordsbön. Beteckning för "läsa till bords": läsa fe jätä, läsa för maten. Läsa buörsböne, båda uttrycken lika vanliga. När bordsbön förekom, vilket var långt ifrån vanligt, knäppte man händerna och läste tyst. Att falla på knä

† läsa, bet.
Td

2.1 vid bordet var okänt.

19. De måltider, som intogs efter mörkrets inbrott sattes i regel fram vid spisen för att man skulle få bättre belysning från spisen. Grötgrutan sattes antingen i själva spisen vid ringstolpen eller också på golvet eller på huggkubben om brasan var för stark att sitta intill. - För att icke bränna golvet med de hetta grytfötterna brukade man också sätta grytan på ett litet bräde, men många satte den direkt på golvet, därav syns på många ställen märken än i dag, svädmärke että grytputom, brännmärken efter grytfötter. Man grupperade sig sedan runt grötgrutan så nära grytan som möjligt, sittande på säten, var och en med sin kapp, kappe och träsked. Det var nödvändigt att sitta så nära grytan som möj-

Svädmärke
bet. 1 a

ligt därför att man tog inte mer än en eller två skedar gröt, åt den gröten och tog därpå en eller två skedar till. ^{så mycket} Den gröt som rymdes i en sked kallades i en kopp, ta i en kopp till du, ta en sked till du.

kamp

När man åt strömming och potatis om kvällen sättes maten fram på längsätet, vilket flyttades fram till spisen för belysningens skull. När potatisen var kokt tog man ett mindre säll, lade detta på marken utanför dörren, samt slog ur potatisen och vattnet i sället, vattnet fick rinna ur potatisen, varefter man bar in potatisen i sället och ställde detta på ett säte. Man satte sig vid sället, skalade potatisen med fingrarna, bet av en bit av den, samt en bit av strömmingen. Strömmingens add dem uppö brösmuöle dem åt av, strömmingen hade man

23 på det stycke bröd som man åt av. Under sådana förhållanden hade icke husefatern någon bestämd plats, men när man åt vid bordet var fars bestämda plats uppi lillbänken, i lillbänken. I dessa kvällsmåltider deltog i regel samtliga familjemedlemmar.

En del karlar brukade under dessa mindre måltider behålla huvudbonaden på, men det var icke vanligt, och ansågs vara fullt.

Kvinnorna företogo sig ingenting särskilt med huvudduken, en del sköto den en smula bakåt.

20. Vid matbordet hade, som ovan nämnts, husefatern sin bestämda plats, de övriga ättande hade ingen bestämd plats, utom husemodern, som satt vid motsatta sidan av bordet, mitt emot husefatern. Gambler, de gamla äto i regel där de bodde, ute i ladugården på vintern, på som-

24. maren var man ju i fäbodarna med kreaturen,
de gamla följde med dit, och då intogo de sina
måltider vid ett litet bord äti rön, nere i vrån,
mellan spismyren och väggen, mot dörren till.
Detta bordet var mindre än ett vanligt bord
och grövre tillbyggt, kallades därför klubb-
bord, klubb-bordet.

klubb-bord

Barnen sutto vid bordet från den ålder de kun-
de sitta för sig själva. före den åldern sutto de
i knäet på sin mor.

21. Varje hushålls medlem hade sin särskilda sked.
Ordet "skedgång" okänt i Bonäs. Den mat, som
äts med sked hade ingen särskild benämning. Dem
ät "klubban å wätad" minn stjädn, man ätt "klub-
be" = (kaka av mjöl och blod) (se frq. "Matlagning")
och buljong med sked, samt p. å gröt, wälling o.d.

Dem buokäd (stinggryddjen) å evd äti klubban, sting-ryggen
man kokade "stingryggen" = den del av kreaturet

där kniven gått in, (i många fall flera gånger) vid slakt. Denna del blev söndertrasad av kniven, och även blodig, varför man alltid koka-
de soppa på denna del.

Flytande mat serverades direkt från kokkärlet i skålar å kapp, skålar och kappar. Skillnaden mellan skål och kapp består däri, att kappen är mindre än ^{innan} skålen, samt till formen rund.

Skålen är större och avlång till formen. De äldre åto i regel ur skål, barnen ur kapp.

Några namn på olika skålar: lidåskappen, lilskappen, den kapp som den minsta familjetelningen åt ur. Rwäidskåle, vidskålen, gjord av en rwäida, vid, = själväxt på trä. Dessa

skålar voro mycket tunna och lätta. Smärskål,

~~smörskål~~ kallades den skål, i vilken man tvättade och saltade smör. Andäudes endast för detta ändamål, och användes så än i dag.

Skål

Smör-
Skål

26. Fädras å minnas skålar, fars och mors skålar. Stiëskålar, ~~stenskålar~~. Användes till litet stenskål av varje, men varo inte så vanliga i de äld. ^{perskål} stas nu levandes barndom. Man slog i akk i dem när man kokat rådan, stekt kött, o. d. Efter slutad måltid lade man ifrån sig skeden på bordet, var och en på sin bestämda plats, samt lade skålen eller kappen opp och använd över den. Någon evstaka gång diskade man skedar och skålar, vid sådana tillfällen satte man skedarna i stjēdkrammblä, skedkramlet, fortsatt vid väggen mitt ovanför bordet. Skålen lades på sin vanliga plats. Den ätande själv rengjorde efter varje slutad måltid sin skål och sin sked. Detta skedde helt enkelt på så sätt, att man utläkt rien på skåle i stjēde, släckade ren både skålen och skeden.

ULMA 7767. Rombo F. Eriksson. 1934

DAL. MORA
Frgl. M 82

27. I de äldsta nu levandes barndom förekom-
mo inga bordsknivar eller gafflar varken i
vardagslag eller annars. En del hade dock
träitalkrika, trätallrikar.

28. Köttet serverades om det var kokt på föl-
jande enkla sätt. Husmor själv delade upp
köttet till var och en, först far, och sedan de
övriga, var och en fick köttbit i sin skål
tillsammans med flötvattnä, baljorogen.
När man skulle äta av köttbiten måste man
gripa tag i den med fingrarna och äta av
den direkt ur handen, man lyckades sällan få
av en lagom stor bit med endast en träsked
som verktyg. Var köttet stekt fick var och
en sin bit lagd på ett stycke bröd. Den
köttbit man fick, fördes direkt med fingrar-
na till munnen. Såvida man inte hade blot-
bröd, mjukt, nybakat tunnbröd, då brukade

ULMA 7767. Rombö F. Eriksson. 1934

DAL. MORA
Frgl. M 82

man rulla in vad som helst ifråga om savel i brödet, kött, mosad potatis, sill eller strömming eller smär. Brödet rullades till en lång rulle, i vanlig storlek kallades rullen för biten, beten, om det var sill i den: sillbiten, eller om det var strömming: strömmings biten, av smär smörbiten, eller -biten, beroende på i vilken form man använde ordet. En större "beten" kallades tosspelur, ~~skänt utgång~~, en ända större "beten" med flera slags savel inuti kallades bäsu. Djävlar i dina riktiga bäsu (femin.) nu så du för i dina biten, gör dig en riktig "jätte-smörgås" nu så att du "för i dig" lite grand = så att du blir riktigt mätt.

En sked som användes till att skrapa ren grytar med kallades stjövstjieda, namnet kommer av stjövva, skrapa ren. Denna sked var något mindre än en vanlig sked, samt

beten

sköv-sked

29. något mera tvär i spetsen, den var inte så spetsig fram, som en vanlig matsked.

En mera skämtsam beteckning för olika stora portioner smör som man fick till vart mål var ienn brymnus, en broms = mycket liten portion smör, samt ienn skambuor, en tordypel, något större portion. J fick ienn skambuor smör upå brödbiten, å ed fick lov-å rekka, jag fick en "grutta" smör, stor som en tordypel på brödbiten, och det fick lov att räcka.

Tivlinggås, ~~tum-smörgås~~, kallades en smör-^{mv}-lipplinggås, de den smyråd-ö smöra minn tivlingdjenn, när man smorde på smöret med tummen. Man tog en klick smör ur smörbyttan med en träsked, lade klicken på brödbiten, varefter man jämnade ut smöret med tummen.

30. 23. Beteckning för ett mycket belamrat matbord: djässbuossbuord, gästabuord. Ä wa itta lësa iett djässbuossbuord, det var det här liksom ett gästabuord.

Uttryck för ett alltför tomt matbord: Ä i lësa rakkhäl, eller: ä i tuömt lësa rakkhäl, det är tomt som en hundskäl. rackskäl

24. Några minnen av att matbordet samtidigt skulle ha utgjort kärl att äta ur finns icke i Bonäs.

25. Några handlingar, vilka ansågos vara uttryck för brist på "bordskick", i den mån sådant förekom: Att börja ta efter kött eller sovel innan husmodern fördelat detta. Te gläup i si wëljindjen, att äta välking med ljudligt särplande. Te gluffs i si grötn, att äta gröt med ljudligt "gluffrande." Te tessha der ann jät, att smacka när man äter. Ann

käska
'Smacka'

31 teshä lösa ienn iel nuöp av smökuottom
der ann jät, han smackar som en hel hop
av smågrisar när han äter. Däremot var
det tilläta te rjpa der ann wa mett, att rana
när man var mätt, detta var också mycket
vanligt, även av kvinnor, men ä wa lyätt
te dräit äta buörde, men det var fullt att
hörbart släppa väder vid matbordet.

26. Beteckning för att "vila efter dagens huvud-
mål": vail- middag, vila middag. Hur lång
middagsvilan var är svårare att avgöra. Det
berodde på hur länge man ansåg att man
hade tid att vila, på arbetsart, vädret, o. /ets
o. v. Men det vanligaste under normala
förhållanden var, att man vilade en timme,
inberäknat den tid det gick åt att äta.
Vallpigorna ordnade med middagsvilan på
så sätt, att de gjorde en liten eld på en

32 öppen plats. Nu röken lockades kreaturen
dit, de lade sig i röken och somnade. När
elden brunnit ut reste korna sig upp och
började beta. Då vaknade vallygan
av koshällorna.

27. Om man kom in i en gård under det
att de innevarande höllo måltid, så hål-
sade man som vanligt: Güsinär, Gud. Gud-signe
välsigne eder, men det ansågs obehagligt
att komma in just då, både för den in-
kommande och de ätande. | Ann föts jätä
ät-pris, man får inte ens äta i pred^{er}
sade de ätande.

icke?

Om det var en granne i byn eller en full-
ständigt främmande person som kom in
på detta sätt, så var man icke skyldig
att bjuda honom mat, men var det en be-
kant från en annan by, då blev han bjöden.

Tillägg till punkt 26. Tjyvnär a leg ätä jälldem
i rätjem dem a we nögdä so läindj äd a
dummbid, korna ha legat vid elden i röken
 och varit nöjda = lungna, belätta, så länge
 det har "dammat" rätt något litet. När
 det slutade röka började de beta igen.
 För att inte störa folket i byn när de höllo
 måltid, så voro barnen förbjudna att be-
 röka annan gård förr än på eftermiddagen.
 En gammal gemma berättar för mig att
 hon, när hon var flicka blev tvungen att un-
 der ändlösa förmiddagstimmor var tvungen
 att, tillammans med andra jämnåriga, sit-
 ta hos en gammal gubbe och höra honom
 läsa i postillan: Dar skulldom i sitts nesst
demnda lillhünändjem iela sunndasspivi-
middain a är o u dannda läs inä puoss-
tillon, där skulle vi sitta hos den där "lillho-

34 nungen", (han kallades så, emedan han var
liksom lite hävding såväl här i byn, som
i fäbodarna) hela söndagsförmiddagarna
och höra på hur den där läste i postillan.

ULMA 7767. Rembo F. Eriksson. 1934

DAL. MORA
Frgl. M 82